

הפורענות השלישית - חזון ישעיהו

פסיקתא דרב כהנא – שלוש הפטרות הפורעניות

פסקא יג: דברי ירמיהו, פסקא יד: שמעו דבר ה' בית יעקב, פסקא טו: איכה היתה לזונה קריה נאמנה.¹

מסכת מגילה דף לא עמוד ב – שיטת הפסיקתא ושיטת המשנה

אמר רב הונא: ראש חודש אב שחל להיות בשבת מפטירין: "חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי לטורח".²

תוספות שם: ראש חודש אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי וגוי' - ואין אנו עושין כן אלא מפטיר בירמיה (פרק ב) שמעו דבר ה' ובשבת שלפני ט' באב חזון ישעיהו. והטעם לפי שאנו נוהגין על פי הפסיקתא לומר ג' דפורענותא קודם תשעה באב ואלו הן: דברי ירמיה, שמעו דבר ה', חזון ישעיהו...³ והא שאין אנו מפטירין חזון בשבת שחל בו ראש חודש אב, משום דקיימא לן דאין אבילות חל אלא בשבוע שחל ט' באב להיות בתוכה.⁴

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יג הלכה יט – שיטת הרמב"ם ויהדות תימן

נהגו העם להיות מפטירין קודם תשעה באב בשלוש שבתות בדברי תוכחות. שבת ראשונה מפטירין בדברי ירמיהו, שנייה חזון ישעיהו, שלישית איכה היתה לזונה.⁵

¹ **מדרש פסיקתא דרב כהנא** (ומדרש האח **פסיקתא רבתא**) הם מדרשים הערוכים עפ"י לוח השנה בסדר מיוחד. תחילתם בחנוכה (ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן, מזמור שיר חנוכה הבית) וסופם בשמיני עצרת ושמחת תורה (ויהי ביום השמיני, וזאת הברכה). ולשלושת השבועות שבין יז בתמוז לתשעה באב – ג' דפורענותא בלשון המדרש – יש פסקאות מיוחדות לפי ההפטרות הנקראות בשבועות אלה: בשבת הראשונה (שהיא בד"כ פרשת פנחס, לעתים גם מטות) - פרק א בירמיהו (עד פסוק ג בפרק ב). בשבת השנייה (שהיא לעולם פרשת מטעי בד"כ מחוברת עם מטות ולעתים לעצמה) - פרק ב בירמיהו (מפסוק ג עד פסוק כט ומשם מדלגים לתחילת פרק ג). ובשבת השלישית היא שבת חזון - פרק א בישעיהו (עד פסוק כו: "ציון במשפט תיפדה ושביה בצדקה"). אלא שמסתבר שעפ"י הפסיקתא היו מתחילים בפסוק כא "איכה היתה לזונה קריה נאמנה" ולא מתחילת הפרק "חזון ישעיהו" כמו שאנו נוהגים. ובמקבילה בפסיקתא רבתי יש עוד פסקאות לתקופת בין המצרים "ויהי בעת שסרחה", "וימלוך צדקיהו" ועוד. ופסיקתא "איכה" שם, היא ליום תשעה באב עצמו: "איכה ישבה בדד".

² הגמרא שם דנה בקריאות בתורה ובהפטרות של חגים ומועדים מיוחדים כגון: פסח, שבועות, ראש השנה, סוכות, חנוכה וגם ראשי חודשים. אין היא דנה בקריאות ובהפטרות של שבתות רגילות. הגמרא מבוססת על משניות ד-ו בפרק שלישי של מסכת מגילה (יש הבדל בין המשנה לגמרא בסדר הפרקים של המסכת). ולכן אין להתפלא שמכל שלושת השבועות, הגמרא דנה דווקא במקרה המיוחד של ראש חודש אב שחל בשבת. בלוח של ימינו אירוע זה הוא נדיר אבל קיים והוא יוצא בכל שנה שבה פסח חל במוצאי שבת ואז תשעה באב חל ביום ראשון (ולא בגלל שנדחה) - לפי הכלל א"ת ב"ש ג"ר וכו'. כך היה בשנים תשס"א, תשס"ה, תשס"ח, וכך גם בשנת תשפ"א, תשפ"ה ותת"ה הבאות עלינו לטובה (אלא אם יבוא בינתיים משיח).

³ ומכאן נוצר גם הסימן של ג' הפורעניות: דש"ח (דברי, שמעו, חזון). אך דא עקא, שבנוסח הפסיקתא שלפנינו הפורענות השלישית היא איכה (היתה לזונה) ולא חזון. האם היתה לפני התוספות גרסה אחרת של הפסיקתא? כך או כך, התוספות מעדיף להלכה את הפסיקתא שלנו על פני הגמרא הגם שבמקום אחר הוא (ומפרשים אחרים, ראו רא"ש מועד קטן ג פ, אור זרוע ח"ב הלכות אבילות סימן תכא) מכנה את הפסיקתא "ספרים החיצונים". ראו דברי התוספות במסכת ברכות יח ע"א: "מניחין הגמרא שלנו ועושין כספרים החיצוניים". מהמשך דבריהם עולה שהסיבה היא שהפסיקתא מכניסה סדר ברור בלוח השנה בכל התקופה שמי"ז בתמוז ועד יום הכיפורים: שלש פורענות, שבע נחמה ושתים של תשובה וסימנך דש"ח נו"ע אר"ק שד"ש (חידון ליושבים סביב שולחן שבת), בעוד שהגמרא איננה מתייחסת לכך. סדר זה הוא קבוע ובלתי תלוי בסוג השנה (מעוברת, רגילה, פשוטה, כסדרה וכו'). כל זאת, עד שנפסק שגם בראש חודש אלול שחל בשבת אין קוראים "השמים כסאי", אלא ממשיכים בנחמות כסדרן על מנת לא להפסיק בנחמות. ראו שולחן ערוך אורח חיים סימן תכ"ה. האם היו בכלל הפטרות מעניין הפרשה בספר דברים? על כך הרחבנו לדון בדברינו **הפטרות ספר דברים** בפרשת כי תבא.

⁴ מפסקה אחרונה זו של דברי התוספות אנו למדים שסיבה נוספת בגללה הועדפה שיטת הפסיקתא על פני שיטת המשנה והגמרא היא משום שאין להרבות באבילות ואין להרחיבה מעבר לשבוע שחל בו תשעה באב. ראו בהקשר זה דברינו **כבוד השבת ותשעה באב**. הפטרת חזון ישעיהו היא הקשה מכולן ("זרע מרעים, בנים משחיתים ... נאצו את קדוש ישראל ... קציני סדום, עם עמורה") ולפיכך אין לקרותה בשבת השניה של פורענות שהיא (עדיין) לפני שבוע שחל בו תשעה באב. ומה קוראים? קוראים "שמעו דבר ה' מירמיהו פרק ב שהיא תוכחה רכה יותר ("מה מצאו בי אבותיכם עול", ראו המדרשים בפסקא יד שמעו ודברינו **שמעו דבר ה' בית יעקב** בפרשת מטעי). אך אחרי שדחינו את דברי הגמרא, איזו הפטרה קוראים בשבת שניה של פורענות אם היא חלה בראש חודש אב (שאיזו היא חלק מתשעת הימים, אבל גם ראש חודש)? מהתוספות במסכת פסחים דף מ ע"ב משמע שקוראים "השמים כסאי" כמו כל שבת ראש חודש ואילו מהמשך דבריהם בסוגיה כאן, משמע שקוראים "שמעו" (הפורענות השנייה), שכן העיקר הוא להקפיד על ג' הפורעניות כסדרן בסימן דש"ח. ולהלכה ראו שוב שולחן ערוך אורח חיים סימן תכ"ה ובמשנה ברורה שם. כך או כך, מדברי התוספות עולה שהפורענות האחרונה "חזון ישעיהו" היא אכן הקשה מכולן, בודאי קשה יותר מ"שמעו" של ירמיה. וכל שבע הנחמות שבאות אחרי תשעה באב, כולן הן של ישעיהו המנחם הגדול. האם בכוונה שמים את ישעיהו בפורענות השלישית והקשה מכולן, קשה אפילו מתוכחותיו של ירמיהו נביא החורבן, בסמוך לתשעה באב, על מנת להדגיש לאחר מכן את נחמתו?

⁵ הרמב"ם מציג שיטה נוספת הנהוגה בקהילות תימן (ראו חומש ברויאר). הפורענות השלישית היא אכן כנוסח הפסיקתא שבידנו, אך השנייה היא חזון ישעיהו, מתחילת פרק א, עד פסוק כ המסתיים במילים: "כי פי ה' דיבר" (והיו, כך נראה, כופלים את פסוק יט: המסתיים במילים: "טוב הארץ תאכלו", על מנת לסיים בדבר טוב). כאילו חלקו את הפטרת שבת חזון שאנו מכירים לשתי הפטרות

פסיקתא דרב כהנא פסקא טו – יש איכה ויש איכה

"איכה היתה לזונה" (ישעיה א כא)⁶ - ר' יודה ור' נחמיה. ר' יודה אמר: אין לשון זה איכה אלא לשון תוכחה, כמה דאת אומר: "איכה תאמרו חכמים אנחנו" (ירמיה ח ח).⁷ ור' נחמיה אמר: אין לשון זה איכה אלא לשון קינה, כמה דאת אומר: "איכה ישבה בדד" (איכה א א), "איכה יעיב באפוי" (שם ב א), "איכה יועם זהב" (שם ד א).⁸ (משל) למטרונה שהיו לה שלשה שושבינין. אחד ראה אותה בשלוותה, אחד ראה אותה בפְּחָזָה, אחד ראה אותה בניוולתה. כך, משה ראה את ישראל בשלוותה: "איכה אשא לבדי" (דברים א יב).⁹ ישעיה ראה אותה בפחזון ואמר: "איכה היתה לזונה" (ישעיה א כא). ירמיה ראה אותה בניוולן ואמר: "איכה ישבה בדד" (איכה א א).¹⁰

פסיקתא דרב כהנא פרשה טו – מאיכה של אדם הראשון לאיכה של החורבן

ר' אבהו בשם ר' יוסי בר חנינה פתח: ¹¹ "והמה כאדם עברו ברית שם בגדו ביי" (הושע ו ז). "והמה כאדם" - זה אדם הראשון, אמר הקב"ה: אדם הראשון הכנסתי אותו בגן עדן וציויתיו ועבר על ציוויי, ודנתי אותו בגירושין ודנתי אותו בשילוחין וקוננתי עליו איכה. הכנסתי אותו לגן עדן, "ויקח ה' אלהים את האדם ויניחהו בגן עדן" (בראשית ב טו). וציויתיו, "ויצו ה' אלהים על האדם... ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל" (שם טז).¹² ועבר על ציוויי, "המן העץ אשר ציויתך לבלתי אכול ממנו אכלת" (שם ג יא). ודנתי אותו בגירושין: "ויגרש את האדם" (שם כד). ודנתי אותו בשילוחין: "וישלחהו ה' אלהים מגן עדן" (שם כג). וקוננתי עליו איכה: "ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה" (שם ט), "איכה" כתיב.¹³

אף בניו, הכנסתי אותן לארץ ישראל וציויתים ועברו על ציוויי, ודנתי אותן בגירושין ודנתי אותם בשילוחים, וקוננתי עליהם איכה. הכנסתי אותם לארץ ישראל, "ואביא אתכם אל ארץ הכרמל" (ירמיה ב ז). וציויתים,

(וישעיהו הוא עיקר התוכחה ולא ירמיהו). מנין לקח הרמב"ם שיטה זו? ראו פירוש כסף משנה על הרמב"ם שמפנה לפסיקתא שלנו, אך שוב, אין זה תואם את נוסח הפסיקתא שבידינו. השבת השלישית היא אמנם איכה, אך השבת השנייה איננה חזון. האם גם לפני הרמב"ם עמד נוסח אחר של הפסיקתא? המאיר עינינו יבורך. (ועוד אפשר להעיר לאלה המנסים להוכיח מכתבי יד שונים, כפי שעשה שלמה בובר למשל, שפסקא טו בפסיקתא דרב כהנא היא אכן איכה היתה לזונה של ישעיהו ולא איכה ישבה בדד של ירמיהו, שהם יכולים להסתמך על רמב"ם זה ולא לשבת בדד ולא לידום).

⁶ כבר אמרנו ש"איכה" שבפסיקתא (פסקא טו) כוונתה ל"איכה היתה לזונה" של ישעיהו ולא ל"איכה ישבה בדד" של ירמיהו שהיא מגילת איכה שנקראת בתשעה באב עצמו ולא שבת שלפני. אך למעשה, הרבה מהמדרשים שמובאים בפסקא טו בפסיקתא דרב כהנא המכונה "איכה" וממנה אנו מצטטים כאן, דורשים למעשה את "איכה ישבה בדד", לעתים קשה להחליט מה הוא מה. רבו חילופי הגרסאות בכתבי היד השונים. ראו הגהות שלמה בובר שהאריך לדון בנושא וניסה, בכל מקום אפשרי, להעמיד את המדרשים שבפסקא זו על איכה של ישעיהו ולא איכה של ירמיהו (ולא שם לב, כנראה, לרמב"ם לעיל ולמנהג יהודי תימן המושתת עליו שהבאנו לעיל). אך אין הדברים פשוטים כלל ועיקר, מה גם שבפסיקתא רבתי, מדרש האח, הכוונה היא אכן לאיכה של ירמיהו. וממדרש עצמו נראה שדורשים הכל ביחד. אולי (גם) בשל כך חזרו לבסוף וקראו בשבת השלישית מתחילת הפרק והספר (ישעיהו א) ונקראת השבת חזון ולא איכה.

⁷ ואנו נצרך לאיכה של תוכחה גם את זה מתהלים עג יא: "וְאָמְרוּ אֵיכָה יִדְעֵאל וְיֵשׁ דָּעָה בְּעֵלְיוֹן".

⁸ ובפסוק הסמוך שם: "בְּגֵי צִיּוֹן הִיקְרִים הַמְּסֻלָּאִים בְּפֹז אֵיכָה נִחְשְׁבוּ לְנִבְלֵי־חַרֶשׁ מַעֲשֵׂה יְדֵי יוֹצֵר". ואולי ניתן לצרף לקבוצה זו גם איכה נוסף של ירמיהו שנשמע יותר קינה מתוכחה: "נָדוּ לוֹ כְּלִסְבִּיבָיו וְכָל יְדַעֵי שְׁמוֹ אָמְרוּ אֵיכָה נִשְׁבַּר מִטְּהֵעַז מִקַּל תְּפָאֲרָה" (ירמיהו מח ז).

⁹ עוד איכה של שלוה מצאנו בשיר השירים א ז: "הַגִּידָה לִי שְׂאֵהְבָה נִפְשִׁי אֵיכָה תִרְעָה אֵיכָה תִרְבִּץ בְּצִהְרִים שְׁלֵמָה אֵהִיהָ קַעֲטִינָה עַל עֲדָרֵי חֲבָרִיךָ". מכאן ומשם נראה שעברנו על כל "איכה" שבמקרא. יהי רצון שנזכה לאיכה של משה ושל שיר השירים.

¹⁰ שלושה "איכה" יש לנו בשבוע שחל בו תשעה באב (עם שבת שלפניו). שניים בשבת חזון: בתורה (של משה) ובהפטרה (של ישעיהו); ואחד במגילת איכה (של ירמיהו). הכל לכאורה מתערבב ומתמזג, אבל גם מנוגד. יש הבדלים ודרגות שונות של איכה. החמור ביותר עפ"י מדרש זה הוא בכל זאת זה של ירמיהו, למרות שהוא מדבר על איכה של בדד. כי זהו ניוול ובידוד, מעין נידוי. חמור פחות הוא ישעיהו שאמנם מדבר על איכה של זונה, אבל זו פחזות בעיני המדרש (ראו שמות רבה ל כא בסניגוריה על חטא העגל "על ששיחקה לסריס"), או תוכחה כשיטת ר' יהודה. ואיכה של משה? זה בכלל שבח! אז מדוע אנו קוראים אותו במנגינת קינה של איכה? ויש לנו עוד מקור להוכיח שאולי מנהג לא נכון הוא. ראו איכה רבה (בובר) פתיחתא יא: "אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה איכה אשא לבדי (דברים א יב), ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראים איכה ישבה בדד (איכה א א)". ראו גם ברכי יוסף (החיד"א) אורח חיים סימן תקנא ס"ק ב: "מנהג ארץ ישראל שלא לומר בשבת חזון שום קינה, כמו שכתוב בסידורים. וכן הוא מנהג מצרים וכרכים ועיירות גדולות שבתוגרמה (טורקיה) ... ומי שם פה לבכות ואב"ל הביא גם הוא כאשר קונן, ומה גם בפרהסיא קבל עם ביום שבת קדש, הא ודאי ראוי לבטל מנהג זה ולכבוד השבת". ולא באנו כמובן לפסוק הלכה.

¹¹ זה המדרש הפותח את פסקא טו בפסיקתא דרב כהנא שאנו כל הזמן מצטטים ממנה. זו פתיחתא תרתי משמע שכן, כפי שנראה, הוא פותח בתחילת התורה, באדם הראשון. אך אין זו הפתיחתא היחידה, ראו שם עוד "ר' אבא בר כהנא פתח" (שהוא בנו של רב כהנא שעל שמו כל המדרש הזה, "בר קפרא פתח" ועוד). ראו גם מקבילה לכל המדרש הזה בבראשית רבה יט ט (שאו"ל הוא המקור) וכן באיכה רבה פתיחתא ד שהוא מן הסתם שאול מהפסיקתא כאן או מבראשית רבה.

¹² ראו פסיקתא דרב כהנא יב שמפסוק זה נלמדים שש המצוות שניתנו לאדם הראשון: עבודה זרה, דינים, ברכת השם, שפיכות דמים, גילוי עריות, וגזל (לנח ניתנה המצווה השביעית: אבר מן החי). ראו מקור זה בדברינו [מצוות טרום סיני](#) בפרשת לך לך.

¹³ ובמקבילה בבראשית רבה יט ט: "איכה – איך הוית (איך היה לך) - אתמול לדעתי ועכשיו לדעתו של נחש". איך קורה לך דבר כזה? איך התדרדרת?

"צו את בני ישראל" (ויקרא כד ב).¹⁴ ועברו על ציווי, "וכל ישראל עברו את תורתך" (דניאל ט יא). ודנתי אותם בגירושין, "מביתי אגרשם" (הושע ט טו). ודנתי אותם בשילוחין, "שלח מעל פני ויצאו" (ירמיה טו א). וקוננתי עליהם איכה, "איכה ישבה בדד" (איכה א א).¹⁵

במדבר רבה כא כה – חדשיכם ומועדיכם שנה נפשי

"ועצרת תהיה לכם" (במדבר כט לה) – מהו "תהיה לכם"? אמר להם הקב"ה לישראל: השמחה נאה לכם, ראשי חודשים נאים לכם, מועדים נאים לכם, ימים טובים נאים לכם, לכך נאמר: "תהיה לכם".¹⁶

שאל עובד כוכבים אחד את ר' עקיבא, אמר לו: למה אתם עושים מועדות, לא כך אמר לכם הקב"ה: "חדשיכם ומועדיכם שנה נפשי" (ישעיה א יד)? אמר לו ר' עקיבא: אילו אמר: "חדשי ומועדי שנה נפשי", הייתי אומר.¹⁷ לא אמר, אלא "חדשיכם ומועדיכם" – בשביל אותן מועדות שעשה ירבעם, שנאמר: "ויעש ירבעם חג בחדש השמיני בחמישה עשר יום לחדש ... בחודש אשר בדא מליבו" (מלכים א יב לב-לג), אבל המועדות האלו אינן בטלים לעולם ולא החדשים. למה? שהן להקב"ה, שנאמר: "אלה מועדי ה'" (ויקרא כג ד) וכן: "אלה הם מועדי" (שם ב) וכן: "וידבר משה את מועדי ה'" (שם מד). ולכך אין עתידים ליבטל לעולם, ועליהם נאמר: "סמוכים לעד לעולם עשויים באמת וישר" (תהלים קיא ח).¹⁸

שמות רבה טו כט – מתנה הם לישראל

"החדש הזה לכם" – מדת הקב"ה אינו כמדת בשר ודם. מדת בשר ודם, שנים עומדים לפני המלך, אחד מלמד קטיגוריא שלו ואחד מלמד קטיגוריא שלו. לא כל המלמד קטיגוריא מלמד קטיגוריא ולא המלמד קטיגוריא מלמד קטיגוריא. אבל הקב"ה אינו כן, הוא מלמד קטיגוריא הוא מלמד קטיגוריא.¹⁹ הוא הפה שאמר: "הוי גוי חוטא" (ישעיה א ד) – הוא הפה שאמר: "פתחו שערים ויבא גוי צדיק" (שם כו ב). הפה שאמר: "עם כבד עון" – הוא שאמר: "ועמך כלם צדיקים" (שם ס כא). הפה שאמר: "בנים משחיתים" – הוא שאמר: "וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך" (שם נד יג). הפה שאמר: "זרע מרעים" (שם א ד) – הוא הפה שאמר: "ונודע בגויים זרעם" (שם סא ט).²⁰ הפה שאמר: "גם כי תרבו תפילה אינני שומע" (שם א טו) – הוא הפה שאמר: "והיה טרם יקראו ואני

¹⁴ מכל הציוויים הרבים שבתורה, ספר ויקרא בפרט, על עריות ועבודה זרה ("כמעשה ארץ מצרים ... וכמעשה ארץ כנען ... לא תעשו", ראו דברינו בנושא זה בפרשת אחרי מות), בחר הדרשן דווקא את הציווי על פרשת המנורה ש"נחבא" בפרשת אמור! ועוד ניתן לחקור ולעיין בשאר הפסוקים שהדרשן בחר כאן ואכמ"ל.

¹⁵ הרי לנו איכה רביעי "אֵיכָה" של אדם הראשון, האם רק טריק לשוני וחיבור דרשני אסוציאטיבי כאן, או שמא רעיון מהותי של חיבור לחטא הראשון של האנושות. האם ראיית החטא של עם ישראל כהמשך לחטא הראשון הקדמון נותנת לנו נקודת מבט אחרת על חטא חורבן הבית? קלה יותר? מחמירה יותר? אנושית יותר? אדם הראשון הוא ראש לחוטאים שבגינו שינו המזלות את מהלכן (בראשית רבה י ד), שבגינו נגנזה האורה (שם יב ו) ונסתלקה השכינה (שם יט ז) ונקנסה מיתה לעולם (עירובין יח ע"ב). אבל הוא גם בין הראשונים שעשו תשובה (בראשית רבה כב יג, ראו שם מי הראשון שעשה תשובה). ואתם בני ישראל איכה לא שמרתם אפילו על שש מצוות בסיסיות אלה שמחייבות את כל בני האדם?

¹⁶ הכוונה בדרשה היא לכל המועדים, וזו גם ההתגרות של עובד הכוכבים בר' עקיבא להלן, אבל הפסוק מדבר בשמיני עצרת שהוא עפ"י המדרש 'חג פרטי' של הקב"ה עם עם ישראל אחרי חג הסוכות עתיר הקרבנות. ראו דברינו "חודו של שמיני עצרת" בשמיני עצרת. ובפרט דברי פסיקתא דרב כהנא שם: "אמר ר' אלכסנדר: למלך שבאת לו שמחה. כל שבעת ימי המשתה היה בנו של מלך טרוח עם האורחים. וכיון שיצאו שבעת ימי המשתה, אמר המלך לבנו: בני, יודע אני שכל שבעת ימי המשתה היית טרוח עם האורחים, ועכשיו אני ואתה נשמח יום אחד. ואיני מטריח עליך הרבה, אלא תרנגול אחד וליטרא אחת של בשר".

¹⁷ הייתי מסכים לדברך.

¹⁸ אחד הפסוקים הקשים בהפטרות חזון הוא פסוק יד: "חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שֹׁנְאָה נִפְשִׁי הָיוּ עָלַי לְטָרַח נִלְאִיתִי נְשֹׂא" ופסוק טו הסמוך שהוא גם תוצאה של מצב ללא נשוא זה וגם סיבה להיווצרותו: "וּבִפְרִשְׁכֶם כְּפִיכֶם אֲעֲלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי תִרְבּוּ תִפְלֵה אֵינִי שֹׁמֵעַ יְדֵיכֶם דְּמַיִם מְלֹאִי". עובד הכוכבים שמתגרה בר' עקיבא כאילו מכיר את כל המדרשים הנאים על הקשר בין המועדות וישראל ("עצרת תהיה לכם", מדרש רבה זה מסיים את תיאור המועדות בפרשת פנחס), בפרט המדרשים המשבחים את עם ישראל שהמועדות נמסרו בידי: "לשעבר היה בידי ... אבל מכאן ואילך הרי מסורה בידכם, ברשותכם הוא. אם אמרתם הן - הן. אם אמרתם לאו - לאו" (שמות רבה טו ב, ראו דברינו "החודש הזה לכם" בשבת החודש). עובד הכוכבים המלומד (מין?) אומר לר' עקיבא: אכן, אלה המועדות שלכם ושוב אינם של הקב"ה. בתשובתו לגוי, מותח ר' עקיבא קו חשוב שאולי קצת מצנן את התלהבותו מהדרשות על "החודש הזה לכם". בסופו של דבר, המועדות הם של הקב"ה. הכוח שניתן לבית הדין הוא בעיקר לקבוע את מועדי החגים ולוח השנה, אך לא לשנות סדרי חג ומועד. לא להפוך את דיני התורה. ראו בפסיקתא שלנו: "הלוואי אותי עזבו ותורת שמרו. שאילו אותי עזבו ותורת שמרו, מתוך שהיו מתעסקים בה, השאור שבה היה מחזירן אצל" (ובנוסחאות אחרות "המאור שבה").

¹⁹ אולי נכון יותר היה להפוך את המשפט: הוא הקטיגור והוא גם הסניגור. ראו דברינו "קטיגור נעשה סניגור" בדפים המיוחדים.

²⁰ הכל ישעיהו. ואיפה ירמיהו? רק לתוכחה וחורבן ולא לנחמה? כבר הערנו במספר מקומות שהפטרות יום שני של ראש השנה מירמיהו פרק לא, הפותחת בפסוק: "כֹּה אָמַר ה' מִצֵּא חֵן בְּמַדְבַּר עִם שְׂרִידֵי חֶרֶב הַלּוֹךְ לְהַרְגִיעוּ יִשְׂרָאֵל", וחותרת בפסוק: "הֲבֵן יָקִיר לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד שֶׁשְׁעִים כִּי מִדֵּי דְבָרֵי בּוֹ זָכַר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל כֵּן הָמוּ מֵעֵי לֹו רַחֵם אֶרְחַמֶנּוּ נְאֻם ה'", היא הנחמה של ירמיהו

אענה" (שם סד כד). הפה שאמר: "חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי" - הוא שאמר: "והיה מדי חדש בחדשו ומידי שבת בשבתו" (שם סו כג). למה אמר "חדשיכם", לפי שחדשים מתנה הם לישראל, שנאמר: "החדש הזה לכם".²¹

שבת שלום

ונזכה לראות בנחמת ציון ובנין ירושלים

מחלקי המים

מים אחרונים: בהמשך לסיומת המדרש האחרון הקושר חודשים ומועדות, קורבנות ותפילה, ראו מדרש תנחומא פרשת וירא סימן א: "אמר להן הקב"ה לישראל: הו זיהרין בתפילה שאין מדה אחרת יפה הימנה והיא גדולה מכל הקרבנות, שנאמר: למה לי רוב זבחיכם וגו', כי תבואו לראות פני לא תוסיפו הביא מנחת שוא קטורת וגו', חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי וגו', ובפרשכם כפיכם וגו', גם כי תרבו תפילה וגו' (ישעיה א). מכלל שהיא גדולה מן הקרבנות, ואפילו אין אדם כדאי לענות בתפילתו ולעשות חסד עמו, כיון שמתפלל ומרבה בתחנונים אני עושה חסד עמו, שכך כתיב בו: כל ארחות ה' חסד ואמת". ראו איך מבחין שם הדרשן בין תפילה שבאה עם קרבנות ומועדות בזויים ובין תפילה נקייה נטו (של ימינו). ראו דברינו [על דברי עולה וזבח](#) בפרשת צו.

²¹ חזרנו לשבת (ו)ראש חודש ולגמרא במגילה בה פתחנו. הפטרת שבת וראש חדש, בפרק סו החותם את ספר ישעיהו, המסיימת בפסוק: "והיה מידי חודש בחדשו ומידי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני", היא התשובה ל"חודשיכם ומועדיכם שנאה נפשי" שבפרק א הפותח את הספר. שימו גם לב לסיומת של המדרש: "למה אמר חודשיכם? לפי שחודשים מתנה הם לישראל", אשר חולק על מדרש רבה לעיל ועל תשובת ר' עקיבא לגוי שקנטר אותו. גם "חודשיכם" בשיא תוכחתו הקשה של ישעיהו, אומר המדרש שלנו, היא תזכורת חיובית לכך שהמועדות נמסרו לישראל. לטוב (בית הדין הגדול שבירושלים, [עיבור השנה](#) עפ"י צרכי עם ישראל וכו') או חו"ח למוטב (המועדות שעשה ירבעם אשר בדא מליבו). מכאן אולי גם סמך, דרשני אמנם, לשיטה שבראש חודש אב שחל בשבת קוראים "השמים כסא" (ישעיהו פרק סו) ולא "חודשיכם ומועדיכם שנאה נפשי" (ישעיהו פרק א) ולא כגמרא במגילה בה פתחנו. שנזכה במהרה שיתקיימו בנו דברי הנביא זכריה: "זה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמעדים טובים והאמת והשלום אהבו" (זכריה ח יט) ולקריאת הפטרות חדשות מענייני פרשיות השבוע בשלשת השבועות של סיום ספר במדבר ותחילת ספר דברים: פנחס, מטות-מסעי ודברים.